

TÜRKİYE EKONOMİ KURUMU

TARTIŞMA METNİ 2010/10

[http ://www.tek.org.tr](http://www.tek.org.tr)

GELİŞMEKTE OLAN EKONOMİLERDE YENİDEN YAPILANMA STRATEJİSİ OLARAK ÖZELLEŞTİRME: TÜRKİYE ÖRNEĞİNİ REFERANS ALAN BİR DENEME

Recep Kök, Orhan Çoban

Kasım, 2010

GELİŞMEKTE OLAN EKONOMİLERDE YENİDEN YAPILANMA STRATEJİSİ OLARAK ÖZELLEŞTİRME: TÜRKİYE ÖRNEĞİNİ REFERANS ALAN BİR DENEME

Recep KÖK

(İletişim Yazarı)

Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF İktisat Bölümü

E-Mail: recep.kok@deu.edu.tr.

Orhan ÇOBAN

Selçuk Üniversitesi İİBF İktisat Bölümü

1. Giriş

II. Dünya Savaşı sonrası dönemde Keynesyen politikaların da etkisiyle hemen hemen her ülkede kamunun ekonomi içerisindeki payında önemli artışlar görülmüştür. Fakat 1970’li yıllarda yaşanan stagflasyon krizi ve bu krize bağlı olarak ortaya çıkan ekonomik sorunlar kamunun ekonomi içerisindeki rolünün sorgulanmasına neden olmuştur. Bu gelişmeler son 20–25 yılda dünyanın birçok bölgesinde/ülkesinde özelleştirme politikalarını gündeme getirmiştir.

1980’li yıllarda İngiltere’de başlayan özelleştirme tartışmaları ve uygulamaları, 1990’lı yıllardan itibaren globalleşmenin de etkisiyle birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkede artan bir ivme ile devam etmektedir. Globalleşme süreci ülkeler açısından bir takım tehditleri ve fırsatları beraberinde getirirken ilgili ülkeleri yeni politika ve strateji arayışlarına da zorlamaktadır. Yine bu süreçte “*teknoloji devrimi*”ni kontrol eden ülkelerin, “*refah doktrini*” adına “*güç doktrini*”ni tekelleştirme ideali ile örtüştürmek istedikleri bilinmektedir. Bu konjonktür çerçevesinde küreselleşme süreci henüz tamamlanmamış olmakla birlikte gelişmekte olan ülkeler açısından anlamlı bir tehdit oluşturduğu iddiası tartışmaya değer bulunduğu sürece “*refah doktrini*”ne yönelik yeni arayışlar sürdürülecek ve potansiyel yeni çözüm önerileri anlam kazanarak geliştirilebilecektir. Bu bağlamda Türkiye’nin 1980’li yıllarda başlattığı ekonomik dönüşüm sürecine paralel bir yaklaşımla özelleştirme politikalarını uygulamaya koymasının sanayileşme stratejisini hangi ölçüde desteklediği konusu Türkiye özelinde (açısından) hala önemini koruduğu kadar benzer ülkeleri de ilgilendirmektedir. Gelinen noktada entelektüel seviyede bilimsel alandaki görüş birliği daha çok serbest piyasa ve özel mülkiyet taraftarlarına doğru bir eğilim göstermektedir. Ancak, bu konudaki tartışmaların gelecek yıllarda da önemini koruyacağı düşüncesi bu çalışmanın ana temasını oluşturmaktadır.

Özelleştirme ülkelerin ekonomik gelişmişlik düzeylerine göre farklı etkiler meydana getirmektedir. Gelişmekte olan ekonomilerde sürdürülebilir bir kalkınma için tercih edilecek politikaların başında etkin bir özelleştirme öngörülmektedir. Zira yetersiz sermaye birikiminden dolayı gelişmekte olan ekonomilerde ihtiyaç duyulan sermayenin temin edilmesinde çeşitli zorluklarla karşılaşmaktadır. Bu ülkeler, IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası kurumlardan kredi ve mali yardım şeklinde çeşitli finansal destekler almaktadırlar. Dolayısıyla adı geçen kurumların finansal destekleri genellikle ekonomik liberalleşme şemsiyesi altında özelleştirme eksenli politikaların yürürlüğe konulması şartına bağlanmaktadır. Bu bağlamda özelleştirme, temel ekonomik sorunların çözülmesi

amacıyla geliştirmekte olan ülkelerde tercih edilen ve/veya uluslararası organizasyonlar tarafından bu ülkelere empoze edilen bir stratejiye dönüşmüştür.

Bu çalışmada globalleşmenin ortaya çıkardığı tehditler ve fırsatlar değerlendirilerek güç doktrininden refah doktrinine geçişin geliştirmekte olan ekonomilerle ilgili boyutu tartışmaya açılacaktır. Ayrıca, özelleştirme politikaları çerçevesinde popülist-volantarist ekonomi yönetiminden ekonomide katılımcı demokratikleşmeye geçişin dinamikleri ortaya konulmaktadır. Türkiye örneğinden hareketle politika yapıcılar açısından geliştirmekte olan ülkelere referans olabilecek bir regülasyon modelinin geliştirilmesine yönelik teorik bir çerçeve ele alınacaktır. Kısaca burada özelleştirme uygulamaları çerçevesinde yeni politika önerileri geliştirilmeye çalışılacaktır.

2. Geliştirmekte Olan Ekonomilerde Özelleştirmenin Ekonomik Motivasyonları

Birçok gelişmiş ve geliştirmekte olan ekonomideki özelleştirme deneyimleri dikkate alındığında, özelleştirme konusundaki tartışmaların gelecek yıllarda da önemini koruyacağı, dolayısıyla net kayıp kazançların tartışılacağı bilinmektedir.

1970’li yıllarda IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası finans kurumlarının geliştirmekte olan ülkelere açtıkları kredilerin, 1980’li yılların başından itibaren anapara ve faizleri ile birlikte geri dönmeme riski ve giderek artan uluslararası fon fazlasına reel kaynak arama çabaları, özelleştirme hareketlerinin uluslararası platforma taşınmasına neden olmuştur. Bu bağlamda kamunun ekonomi içerisindeki payını azaltmayı amaçlayan özelleştirme uygulamalarını geliştirmekte olan ülkelere yayma amacıyla IMF ve Dünya Bankası gibi kuruluşların bünyesinde özel birimler oluşturulmuştur. Bu tür birimlerin faaliyetleri sonucunda IMF programlarının uygulanmasına yönelik olarak üye ülkelerde devletçilik politikalarının sınırlandırılmasını amaçlayan ekonomi programları yürürlüğe konulmuştur (Bös, 1986; Kök, 1995; Banerjee and Rondinelli, 2003). Söz konusu programlar çerçevesinde üye ülkelerin verilen “*ev ödevlerini*” yapıp-yapmadıkları “*stand by*” anlaşmalarıyla sürekli olarak denetlenmiş ve programa uyan, yani “*ev ödevlerini*” iyi yapan ülkelere finansal destekler sağlanmıştır.

Literatürde (Vining and Boardman,1992; Cremer, Marchand and Thisse, 1989; Zeckhauser and Horn, 1989; Peralman and Pestieau, 1988; Ramamurti, 1987; Ramu, 1986; Domberger and Piggott, 1986; Marchand, Pestieau and Tulkens,1984;) analizleri incelendiğinde özel işletmeler kısa ve orta vadeli finansal göstergelerdeki (kârlılık vb.) iyileşmelerle değerlendirilirken KİT’lerin temel amaç fonksiyonu gözden geçirilmektedir. **Nitekim** kamu işletmelerinin genel amacı toplum menfaatine olan sosyo-ekonomik amaçları gerçekleştirmek ve net sosyal faydayı maksimize etmektir. Ancak burada temel sorun, amaç ve hedeflerin açık ve seçik bir şekilde belirlenmiş olması kadar uygulama sonuçlarının belirlenen hedeflerden nasıl, ne kadar ve neden saptığını belirlemek de önemlidir (Kök, 1995).

Öte yandan, özelleştirmenin gerekliliğini ortaya koyan ve sonuçlarını değerlendiren çok sayıda çalışma bulunmaktadır (Megginson et al., 1994; D’Souza and Megginson, 1999; Havrylyshyn and McGettigan, 1999; Djankov and Murrell, 2000, 2002; Megginson and Netter, 2001; Kök and Çoban, 2002; Boubakri et al., 2005; Çoban and Seçme, 2005). Bu bağlamda genel olarak kamu işletmelerinin aynı alanda faaliyet gösteren özel sektör işletmelerine göre daha az etkin oldukları sonucuna ulaşılmakta ve ortaya çıkan etkinsizlik çeşitli nedenlerle ilişkilendirilmektedir. Örneğin, kamu işletmelerinin amaçlarının çok yönlülüğü, mülkiyet şekli, piyasa yapısı, kamu işletmelerinin yönetimindeki yetersiz teşvikler, bürokratik ve politik çıkar ilişkilerinin hatırlanması yeterli sayılabilir (Boardman and Vining,

1989; Vickers and Yarrow, 1991; Laffont and Tirole, 1993; Kök, 1995; Shleifer, 1998; Havrylyshyn and McGettigan, 1999; Nellis, 1999, 2000; Djankov and Murrell, 2000, 2002; Shirley and Walsh, 2000; Sheshinski and Lopez-Calva, 2003).

Neo-klasik iktisat teorisinde kamusal seçim ve mülkiyet hakkı yaklaşımları ile açıklanan mülkiyet yapısı ile kaynak kullanım etkinliği arasındaki iliŐki, özel ve kamu sektörü arasında etkinlik farklılıklarına yol açan mülkiyetin doğasındaki değişikliklerle açıklanmaktadır. ‘‘Kamu Tercih ve Mülkiyet Hakları Teorisi’’ de mülkiyet değişiminin daha büyük bir ekonomik artık yaratacağı ve kaynak tahsisini daha da iyileŐeceđi hipotezini referans almaktadır. Böylece  zel mülkiyet sürdürülebilir etkinlik olgusunun çekirdeğini oluŐurmaktadır. Nitekim, K T’lerde kamu mülkiyeti özelliğinden dolayı, gerekli teŐvik ve ödüllendirme mekanizmalarının işlemediği, dolayısıyla kamu işletmelerinin özel işletmeler kadar etkin olamayacağı iddia edilmektedir. Yine belli bir dönemde bölüŐümün ne Şekilde gerçekleŐtirildiđi, nasıl deđiŐtirildiđi ve bunda mülkiyet deđiŐikliđinin hangi ölçüde etkili olduğu önem arz etmektedir. Kamusal seçim yaklaşımlarında ise kaynak kullanım etkinsizliğinin temel nedenlerinden biri, zayıf rekabet koŐullarında çalıŐan bürokratik yapı ve doğrudan iŐletilemeyen denetim mekanizmalarıdır (Hayek, 1978). Ancak,  lkeler/sektörler üzerine yapılan ampirik araŐtırmaların bazılarında kamu işletmelerinin bazılarında ise özel işletmelerin kaynak kullanım etkinliğinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Buradan hareketle mülkiyet biçimi ile kaynak kullanım etkinliği arasında kuramsal açıdan doğrudan bir bağlantının olmadığı söylenebilir (Saygılı ve Taymaz, 1996: 405–408; Barberis et al., 1996; Kole and Mulherin, 1997; Boubakri and Cosset, 1999; Lizal et al., 2000; Harper, 2002).

Ayrıca literatürde kurumsal yönetim konusunda genellikle içsel ve dıŐsal olmak üzere iki türlü mekanizma dikkate alınmaktadır. İçsel mekanizmalar firmanın organizasyonel yapısını ve sahiplik yapısını içerirken, dıŐsal mekanizmalar yasal ve kurumsal sistemin yanısıra sermaye piyasalarının izlenmesini içermektedir. Boycko et al., (1996), kamu firmalarının göreceli etkinsizliğini ve  zelleŐtirme sonrası etkinliğin artırılmasını açıklayan bir model geliŐtirmiŐtir. Buna göre, devletin ekonomi içerisindeki kontrolünün azaltılması firmaların performansının artmasına ve sonuçta daha yüksek kazançların ortaya çıkmasına imkan sağlamaktadır. Diğer taraftan ekonomide yabancı yatırımcıların sayısının artması halinde yeni özelleştirilen firmaların  zelleŐtirme sonrası performansları etkilenmektedir. Çünkü, yabancı yatırımcılar genellikle yeni özelleştirilen firmalara yeni fonlar temin etmekte, Şirketin tanıtımında yeni açılımlar yaratmakta ve yöneticilerin eylemlerini sıkı bir Şekilde denetlemektedir. Bu nedenle yabancı sahipliği ile  zelleŐtirme sonrası performansın iyileŐtirilmesi arasında pozitif bir iliŐki kurulmaktadır. İçsel izleme mekanizması ise yönetim kurulu ve tepe yöneticisi gibi firmanın organizasyonel yapısı ile ilgilidir. K T’lerin performansının düŐüklüđü, tayinle gelen üyelerin ve yöneticilerin düşük vasıflı olmalarıyla açıklanmaktadır. Kaldı ki kurumsal yönetim mekanizmaları etkin bir Şekilde iŐlemeyen gelişmekte olan ekonomilerde niteliksiz yöneticilerden dolayı denetleme/izleme mekanizmaları kurulamamakta ve kar maksimizasyonu ile hiç bir ilgisi olmayan amaçlar dikkate alınmaktadır (Boycko et al., 1996).

Gelişmekte olan ekonomilerde kamu işletmelerinin göreceli olarak daha az etkin olmalarının nedenlerinden birisi de piyasa yapısının kaynak kullanımına etkisidir. Bazı iktisatçılar firmalardaki teknik etkinliği, piyasaların rekabetçi yapısıyla iliŐkilendirmekte ve tekelci konumdaki firmalarda etkinliğin sağlanamayacağını iddia etmektedirler. Küresel rekabette artı katma değer elde etmek isteyen sektör veya firmalarda kaynak kullanım etkinliğinin artırılması, özelleştirmenin tekelci bir piyasa yapısına yol amamasına bağlıdır (Kök, 1995: 22–27). Kamunun ekonomideki ağırlığının açıklanmasında hakim g  kavramı ön plana çıkmaktadır. Özellikle yasal düzenlemelere bağlı olarak oluŐmuŐ monopolistik

piyasa yapılarında, hakim güç ile monopolistik güç kavramları aynı anlama gelmektedir. Monopol gücü elde eden iktisadi karar birimi (ajan) –monopol gücün sahibinin kamu sektörü olması halinde hakim güç olarak kamu-, piyasanın regülasyonu yerine kendi regülasyonunu empoze eden firma niteliği kazanmaktadır.

Hakim veya monopol güç, rakip veya potansiyel olarak rakip olabilecek firmaların piyasaya girişini engelleyebilmekte, hali hazırdaki rakipleri piyasayı terk etmeye zorlayabilmekte ve yeni teknolojilerin yayılmasını ve kullanımını zorlaştırabilmektedir. Bu ve benzeri stratejiler hem rekabeti hem de kaynak kullanım etkinliğini azaltıcı bir takım iktisadi yansımaları ortaya çıkmaktadır (Estache, 2001: 100). Bu nedenle rekabet ortamının iyileştirilerek rekabetin artırılmasının yanısıra, gücün kötüye kullanımının engellenmesine yönelik anti-monopol yasalarının yürürlüğe konulması ve piyasa mekanizmasını etkisizleştirecek oluşumların önüne geçilmesi için bir takım çözüm önerileri geliştirilmelidir. Son zamanlarda iktisat literatüründe üzerinde önemle durulan konulardan birisi haline gelen ve öncülüğünü Stigler, Posner ve Peltzman'ın yaptığı *Regülasyon Teorisi* çerçevesinde şekillenen regülasyon olgusu, özellikle gelişmekte olan ülkelerde özelleştirme eksenli tartışmaların odağına yerleşmektedir. Çünkü, kaynak kullanım etkinliğini artıran rekabet gücünün iyileşmesine yol açan bir politika aracı olarak değerlendirilmektedir.

Burada konsept olarak rekabet gücünden ne anlaşılmalıdır? Bu konu çalışmamız açısından büyük bir önem arzettiği için gelişmiş ve gelişmekte olan ülke ayırımından hareketle ele alınmasında yarar vardır. Özellikle küresel ve ulusal rekabet gücü kavramlarının iyi irdelenmesi ve yüklenen anlam çerçevesinde özelleştirme olgusu ile ilişkilendirilmesinde yarar vardır: Nitekim literatürde (Banterle, 2005; Budd and Hırmıs,2004 ; Fleming,1999; Kıtson, Martin and Tyler, 2004 ; Sachwald, 2000 ;Depperu and Cerrato, 2002; Henricsson, Ericsson, Flanagan, and Jewll, 2004; Cockburn, Siggel, Coulibaly and Vezina,1998 ; Begg,1999; Krugman,1994; Porter,1990; Reinert 1994); çok sayıda tartışma bulunmaktadır. Haatoja ve Okkonen (2004) 'e göre rekabet üstünlüğünün çok yönlü olarak ele alınması gerekmektedir. Örneğin, ulusal rekabet gücü kavramını eleştiren Krugman (1994) bu kavramın tehlikeli ölçüde sabit bir fikir olduğu tezini savunmaktadır. Ona göre ulusal rekabet gücü kavramından hareketle yurtiçi politikalar çarpıtılmakta, uluslar arası ekonomik sistem tehdit edilmektedir. Krugman ülkelerin ekonomik geleceğinin dünya pazarlarındaki başarıları ile belirleneceği hipotezine karşı çıkmaktadır. Çünkü, ülkelerin dünya ile ticareti firmaların birbirleriyle olan ticari rekabetinden farklıdır. Ülkeler firmalar gibi birbirlerinin rakipleri değildir. Rekabet gücünün bir anlamı var ise bunu firma üzerinden küresel ölçekteki rekabet gücü ile görece verimlilik ölçütüne bağlı olarak açıklamak gerekir. Zira ülkelerin rekabet düzeyi görece verimlilik artışı ile değil, ülkelerin yurt içi verimlilik artışı ile ölçülmelidir. Krugman'ın bu yaklaşımı özünden saptırıldığında, ulusal rekabet gücünü yükseltme politikaları sadece gümrük korumacılığı ve ticaret savaşlarına neden olacağı için “merkantilizm kuzu postuna girmiş” olacaktır (Krugman, 1994; Begg,1999)

Bu bağlamda ulusların firmalardan farklı olduğunu belirten Mc Fedridge (1995) ulusal ekonominin performansına yönelik amaçlar ile kamu politikalarının ekonomik amaçları açısından ortaya çıkan ulusal rekabet gücünün, rekabet gücü kavramı ile özdeş olmadığını savunmaktadır. Nitekim küresel rekabet gücünü analiz eden Krugman'ın verimlilik temelinden hareketle ortaya koyduğu yaklaşımı Birleşmiş Milletler yaklaşımıyla uyumludur. Buna göre uluslararası rekabet gücünde sadece dış ticaret dikkate alınmamakta aynı derece de yatırımlar, teknolojik değişme ve ilerlemeler, dolayısıyla insan kaynaklarındaki dinamik gelişme ele alınmaktadır. Bu bağlamda ulusal düzeyde rekabet gücünü anlamsız sayan Krugman'ı Porter da (1990) desteklemekte, rekabet gücünün temelde endüstri ve firma ölçeğinde analiz edilmesi gerektiğini savunmaktadır. Ancak alternatif bir yaklaşım sergileyen

Reinert'e (1994) göre bir ulusu belli bir anda endüstri ve firma düzeyindeki verimlilik ve etkinlik ölçütleri her zaman o ulusun halkının refah göstergesi olarak değerlendirilemez. Yani ulusal rekabet gücü zayıf bir ülke, firma ölçeğinde yüksek bir rekabet gücüne sahip olabilir. Nitekim, Neoklasik retorikten bakıldığında üretim teknolojisindeki gelişme verimliliği artırdığı ve fiyatları düşürdüğü için refah artabilir. Burada piyasalar hakkında mükemmel bilgiye sahip olunduğu, ölçeğe göre sabit getiri ve faktör fiyatlarının eşitlenmesi gerektiği varsayımları altında analiz edilen ulusal rekabet gücü anlamsız hale gelebilir. Küresel ölçekte ise görece ve mutlak seviyede verimlilikteki artışın yanı sıra verimlilik seviyelerindeki hızlı değişimler ve yaratılan ilave faktör gelirlerinin, dolayısıyla ortaya çıkan küresel endüstri rantının ülke içinde kalmasını sağlayacak politikaların geliştirilmesi ulusal rekabet gücü kavramına anlamlılık kazandıracaktır. Çünkü küresel rekabet gücünün arka planında eksik rekabet olgusu hüküm sürmektedir. Temelde eksik rekabet koşullarıyla açıklanan faktör fiyatlarındaki eşitsizlik ulusal rekabet gücünü azaltmaktadır. Bu çerçevede ulusal firmaların mikro düzeyde verimli ve etkin olmaları her zaman ulusal rekabet gücünün artmasına neden olmaz. Çünkü teknolojik gelişmeler faktör sahiplerinin (yerleşik ülkedeki) refah gelirlerini artırmaktan ziyade ürün fiyatlarını düşürüyor ise verimlilik artışının yarattığı maliyet düşüşü, ulus ötesindeki tüketici kitlelere transfer edilmiş olacaktır. Dolayısıyla endüstri/firma ile sınırlı ve içerikli verimlilik etkinlik artışları tek başına ulusal rekabet gücünü açıklamaya yetmez. Bize göre de ulusal rekabet gücünün nispi yüksekliği, bir çok alanda görece ve mutlak verimlilikteki artışın yanı sıra bilgi ekonomileri orjinli, eksik rekabet ve piyasa rantlarından oluşan ölçek ekonomilerinin doğurduğu yüksek kalitedeki iktisadi faaliyetleri (high quality activity) kontrol eden politikalar oluşturmanın gerekliliği ile açıklanabilir. Küresel rekabet gücünün başarılabilmesi alt koşul olan ulusal rekabet gücünün başarılmaya bağlıdır. Bu bağlamda ülke kaynaklarının topyekün etkin ve verimli kullanılmasına yönelik bölüşümle uyumlu yaklaşım veya daha dar kapsamlı uygulanabilir modellerin geliştirilmesi ihtiyacı önemini korumaktadır.

3. Dünya'da ve Türkiye'de Özelleştirme Deneyimleri

1970'li yıllardan itibaren birçok ülkede devletin ekonomi içerisindeki fonksiyonları sorgulanmaya başlanmıştır. O dönemlerde telekomünikasyon, posta hizmetleri, elektrik ve gaz hizmetlerinin yanısıra havayolu ve demiryolu taşımacılığı gibi hizmetler kamu sektöründe sağlanmaktaydı. Bu tartışmalar çerçevesinde kimi politikacılar "*stratejik*" olarak nitelendirdikleri alanlarda devletin faaliyetlerine devam etmesi gerektiğine inanmaktaydılar.

Bu tartışmaların yaşanırken 1979 yılında İngiltere'de büyük bir halk desteği ile Thatcher hükümeti iktidara gelmiştir. Thatcher hükümeti başlangıçta büyük çaplı bir özelleştirme programına girişmemiş olmakla birlikte özelleştirmeyi temel bir ekonomi politikası olarak benimsemiştir.

Yine dönemin Almanya'sında da Adenauer hükümeti savaş sonrası dönemin ideolojik motivasyonuna sahip büyük çaplı “*denationalization*”¹ programını yürürlüğe koymuştur. Bu program çerçevesinde 1961 yılında Volkswagen'deki kamu payının önemli bir kısmı küçük yatırımcılara devredilmiştir. Thatcher hükümeti “*denationalization*” yerine Peter Drucker tarafından literatüre katılan “*privatization*” kavramını tercih etmiştir (Yergin and Stanislaw, 1998, 114).

Hem Thatcher hükümetinin hem de Adenauer hükümetinin özelleştirme programları dikkate alındığında amaçların benzerlikleri göze çarpmaktadır (Price Waterhouse, 1989a, b). Bu amaçların yanısıra Thatcher hükümetinin ikincil bir amacı ise özelleştirme eksenli hükümet politikaları vasıtasıyla ulusal sermaye piyasalarının geliştirilmesi temel hedef olarak benimsenmiştir.

İngiltere'de uygulanan özelleştirme programının beklenmeyen başarısının bir sonucu olarak diğer batılı ülkelerde de iktisadi ve siyasi politikaların özü olarak özelleştirme politikaları yürürlüğe konulmuştur. Bu ülkelerde de kamu işletmelerindeki kamuya ait paylar halka arz edilmeye başlanmıştır.

1986 yılında Fransa'da Jacques Chirac hükümeti özelleştirme uygulamalarına başlamış ve henüz 1998 yılı bitmeden kamuya ait 22 şirketi yaklaşık 12 milyar dolara özelleştirmiştir. Sonraki dönemde sosyalist hükümetlerin iktidara gelmesiyle birlikte satışlardan bazıları durdurulmuş ve elden çıkarılan firmalardan bazıları kamulaştırılmıştır. 1993 yılının başlarında Balladur hükümetinin işbaşına gelmesiyle birlikte yeni ve daha büyük çaplı bir özelleştirme programı yürürlüğe konulmuştur. Bu dönemde Fransa'nın 2 en büyük özelleştirmesi yapılmış; 1997 yılı Ekim'inde France Telecom'un 7,1 milyar dolarlık, 1998 yılı Kasım'ında da yine aynı şirketin 10,5 milyar dolarlık hissesi halka arz edilmiştir (Megginson and Netter, 2001).

Diğer önemli Avrupa ülkelerinden İtalya, Almanya ve İspanya'da da 1990'lı yıllarda büyük çaplı özelleştirme programları yürürlüğe konmuştur. Özelleştirme uygulamaları 1980'li yılların sonlarına doğru Pasifik bölgesine yayılmaya başlamıştır. Özellikle Japonya'da az sayıda olmakla birlikte çok büyük çaplı özelleştirme uygulamaları gerçekleştirilmiştir. Örneğin Şubat 1987 ile Ocak 1988 döneminde Nippon Telgraf ve Telefon'un yaklaşık 80 milyar dolarlık hissesi halka arz edilmiş ve sadece Kasım 1987'de 40.3 milyar dolarlık satış gerçekleştirilmiştir. Bu, özelleştirme tarihinde yapılmış olan en büyük halka arzıdır (Megginson and Netter, 2001).

Diğer taraftan Asya'da hükümetler kamu işletmelerinin satışı hususunda fırsatçı bir yaklaşım tercih etmişler, piyasa koşullarını daha cazip hale getirmek için büyük şirketleri parça parça satmışlardır. Fakat sözkonusu işletmelerin çok sayıda sosyal refah yükümlülükleri bulunmasından dolayı, Çin hükümeti devletin ekonomideki rolünü ciddi şekilde azaltacak böyle bir özelleştirme programını uygulamaya koymada zorlanmıştır (Bai et al., 1997; Lin et al., 1998; Lin, 2000).

---

¹ Denationalization, kamu sektörüne ait bir endüstrinin hisse senetlerinin menkul kıymetler borsasında halka ve başka kuruluşlara satılarak özelleştirilmesi şeklinde tanımlanmaktadır.

Özelleştirme konusunda kendine özgü bir yere sahip diğer Asya ülkesi ise Hindistan'dır. Hindistan 1991 yılında itibaren liberalleşme programını ve ekonomik reformları yürürlüğe koymuş ve bağımsızlığının 44. yılında devletin öncülüğünde bir iktisadi kalkınma modeli benimsemiştir. Latin Amerika ülkelerinde de geniş kapsamlı özelleştirmeler yapılmıştır. Özellikle Şili'nin özelleştirme programı oldukça dikkate değerdir. 1990 yılında Telefonos de Chile özelleştirilmiştir. Bu özelleştirme uygulamasında ilk defa batılı sermaye piyasaları kullanılmış ve işletmenin payları ABD'li yatırımcılara satılmıştır. Bu uygulama gelişmekte olan ülkelere örnek olması açısından önemli bir açılım sağlamıştır.

Diğer bir Latin Amerika ülkesi olan Meksika'nın özelleştirme programı da oldukça kapsamlıdır. Müdahaleci bir ekonomik sisteme sahip bu ülkede özelleştirme programı sayesinde ekonomi içerisinde devletin rolü önemli ölçüde azaltılmıştır. 1982 yılında Meksika'da GDP'nin %14'ü ve sabit sermaye yatırımlarının %38'i kamuya ait işletmeler tarafından gerçekleştirilmekteydi. Bu bağlamda GDP'nin yaklaşık %12,7'si net transferler ve sübvansiyonlardan oluşmaktaydı (La Porta and López-de-Silanes, 1999). Özelleştirme uygulamaları çerçevesinde 1992 yılı Haziran ayına kadar kamuya ait 1200 işletmenin 361'i özelleştirilmiş ve sübvansiyonların hemen hemen tamamı uygulamadan kaldırılmıştır.

Bolivya ve Brezilya gibi diğer Latin Amerika ülkelerinde de önemli özelleştirme uygulamaları yürürlüğe konmuştur. Örneğin Bolivya'nın yenilikçi aktifleştirme (capitalization) projesi çok büyük etki yaratmıştır. Buna karşın bölgedeki en önemli ve kapsamlı özelleştirme programı Brezilya tarafından uygulanmış; çok ciddi muhalefete rağmen Cardoso hükümeti birkaç büyük kamu işletmesinin satışını gerçekleştirmiştir. Bu şirketlerden ikisi 1997 yılında özelleştirilen Companhia Vale do Rio Doce (CVRD) ve 1998 yılında özelleştirilen Telebras'tır (Megginson and Netter, 2001).

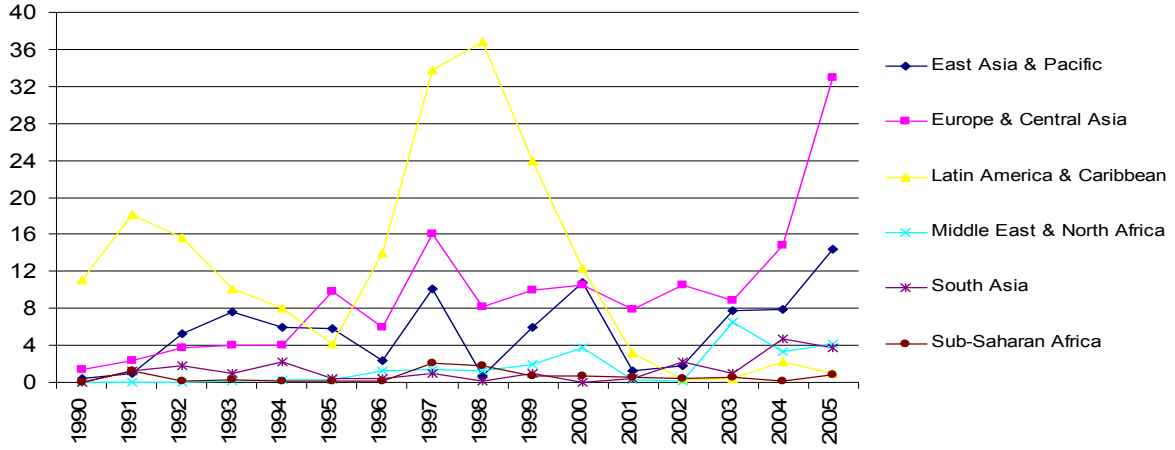
Sahra-altı (Sub-Saharan) Afrika ülkelerinde ise özelleştirme oldukça gizli yapılan bir iktisat politikasıdır. Bazı ülkelerde kamuya ait işletmelerin elden çıkarılması gerektiği dile getirilmekte, ancak özelleştirmenin sonuçlarına yönelik genel bir inanç oluşmamıştır. Örneğin Nijerya'da kamuya ait işletmelerin satışı birçok kez gündeme gelmekle birlikte sadece küçük çaplı özelleştirmeler yapılabilmektedir (Jones et al., 1999). Kısacası bu ülkelerde özelleştirme uygulamalarında başarılı olunamamıştır.

Özelleştirme programlarının uygulamaya konduğu önemli bölgelerden birisi de Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerini de kapsayan eski Sovyet-bloku ülkeleridir. Bu ülkelerde piyasa ekonomisine geçişin, daha geniş anlamda ekonomik dönüşüm çabalarının bir parçası olarak özelleştirme politikaları yürürlüğe konulmuştur. Bu süreçte çok çetin tartışmalar yaşanmış ve politik tercihler önemli ölçüde sınırlandırılmıştır.

Özellikle eski elitler ve yönetim üzerinde söz sahibi olan kesimler çeşitli yollarla elden çıkarılan bu şirketlerin hisselerini ele geçirmişlerdir. Sonuçta özelleştirmeden beklenen pozitif anlamdaki net etkiler yaratılamamış ve uygulamalar genellikle hayal kırıklığıyla sonuçlanmıştır. Tüm bu olumsuzluklara rağmen farklı bölgelerde hükümetler çok hızlı ve başarılı özelleştirmeler gerçekleştirmişler; kamuya ait işletmelerin satışını çekici hale getirerek, önemli gelirler elde etmişlerdir.

Gelişmekte olan ekonomilerde özelleştirme uygulamalarının değerlendirilmesinde özelleştirmeden elde edilen gelirlerin önemli bir yeri bulunmaktadır. Bu ülkelerde 1990–2005 dönemine ait özelleştirme gelirleri Şekil-1'deki gibidir.

Şekil- 1: Bölgelere Göre Gelişmekte Olan Ülkelerin Özelleştirme Gelirleri: 1990–2005 (\$US billions)

Kaynak: <http://www.privatisation.org/database/trendsandstatistics.html>
<http://rru.worldbank.org/Privatization/Region.aspx?regionid=999>.

Gelişmekte olan ülkelerde 1990 yılında yaklaşık 12 milyar dolarlık özelleştirme yapılırken, bunun yaklaşık 11 milyar dolarlık bölümü Latin Amerika&Caribbean bölgesinde gerçekleştirilmiştir. Bu ülkelerde özelleştirme gelirleri 1997 yılına kadar sürekli olarak artmış ve 1997 yılında 65 milyar dolarla en yüksek düzeye ulaşmıştır. 1997 yılında baş gösteren Asya Krizinin de etkisiyle 1998 yılından itibaren özelleştirme gelirleri azalmaya başlamıştır. 2003 yılından itibaren yeniden artış trendine giren özelleştirme gelirleri 2005 yılında yaklaşık 57 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. 2000’li yıllara kadar en yüksek özelleştirme gelirini Latin Amerika&Caribbean bölgesindeki ülkeler elde ederken, 2000’li yıllardan itibaren Avrupa&Orta Asya bölgesi ülkeleri özelleştirme gelirlerinde üstünlüğü ele geçirmişlerdir (Şekil-1).

Yüksek gelirli/sanayileşmiş ülke ekonomilerinde KİT’lerin rolü her geçen gün azalmış; 1984 yılında GDP içerisinde %8,5 olan payları 1991 yılında %6’ya düşmüştür. Bu oran günümüzde %5 düzeyindedir (James Schmitz, 1996; Bernado Bortolotti, Marcella Fantini, and Domenico Siniscalco, 1999a, Mahboobi, 2000; Eytan Sheshinski and Luis Felipe Lopez-Calva, 2003).

Düşük gelirli ülkelerde kamu işletmelerinin ekonomi içerisindeki paylarındaki azalma yüksek gelirli ülkelere göre daha hızlıdır. Bu ülkelerde özelleştirme uygulamalarının başladığı dönemde KİT’lerin GDP içerisinde payı yaklaşık %16 düzeyinde iken 1995 yılında %7’ye düşmüştür. Bu oran günümüzde %5 düzeyindedir. Diğer taraftan orta gelirli ülkelerde de özelleştirme uygulamalarına bağlı olarak 1990’lı yıllardan itibaren kamunun ekonomi içerisindeki payı anlamlı bir şekilde azalmıştır. Üst-orta ve düşük gelir gruplarına sahip merkezi ve Doğu Avrupa’nın geçiş ekonomilerinde ise başlangıçta oldukça yüksek olan kamu mülkiyetinin payı özelleştirme uygulamalarıyla birlikte azalmaya başlamıştır (Megginson & Netter, 2001).

Gelişmekte olan birçok ülkede genellikle büyük miktarlarda ilk yatırım gerektiren ve dolayısıyla sabit maliyetleri yüksek olan endüstrilerde üretim kamu tarafından yapılmaktadır. Bu endüstrilerde üretilen mal ve hizmetler tüketicilere KİT’ler aracılığıyla devlet tekeli olarak sunulmaktadır. Bu piyasalarda devlet tekeli oluşturulmasının ardında yatan temel ekonomik neden doğal tekel olmakla birlikte; özel kesimin yeterli sermaye birikimine sahip olmaması, kalkınma için gerekli olan altyapı hizmetlerinin sürekli ve güvenilir bir şekilde sanayinin hizmetine sunulmaması, diğer sektörlerle bu tür hizmetler arasında tamamlayıcı ilişkilerin

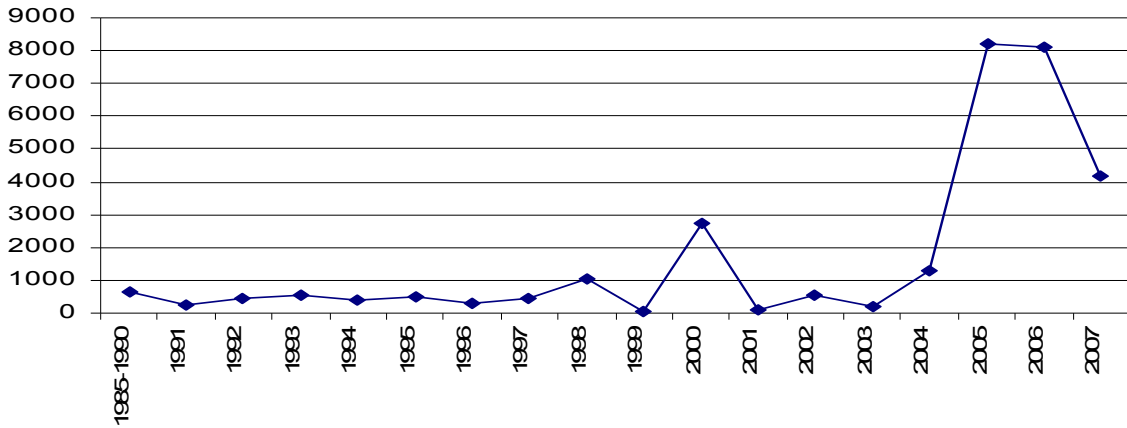
oluşamaması gibi çeşitli ekonomik nedenler de bulunmaktadır. Mal ve hizmetlerin piyasaya KİT'ler tarafından sunulduğu ülkelerde fiyatlar ya hükümetler tarafından ya da kendisine verilen sosyal amaçlar doğrultusunda KİT yönetimi tarafından belirlenmektedir (Çakal, 1996: 15-17).

Türkiye'de de 1930'lu yıllardan itibaren özel bir önemle kurumlaşmış olan KİT'lerin genel ekonomi içindeki yeri, zaman zaman tartışılmakla birlikte 1980'li yıllardan itibaren özellikle Neo-liberal politikaların ağırlık kazanmasından dolayı kamu işletmelerinin özel işletmelere göre kaynaklarını etkin kullanamadıkları görüşü işlenmeye başlamıştır.

Genel amaçlar doğrultusunda Türkiye'de özelleştirme konusunda ilk yasal düzenleme 29.2.1984 tarih ve 2983 sayılı Kanunla yapılmıştır. Bu kanun ile özelleştirmenin kurumsal mekanizması oluşturulmuştur. Sonraki dönemlerde özelleştirme sürecinden beklenen hedeflere ulaşmada karşılaşılan güçlüklerin giderilmesi amacıyla çok sayıda yasal düzenleme yapılmıştır². Bu çabaların bir sonucu olarak 27 Kasım 1994 tarihinde 4046 sayılı "Özelleştirme Kanunu" yürürlüğe konulmuştur.

Çeşitli nedenlerle Türkiye'de özelleştirme uygulamalarından arzulanan sonuçlar elde edilememiştir. Şekil-2'de de görüldüğü üzere 1985–1997 döneminde özelleştirmeden elde edilen gelirler sadece 3,6 milyar dolar civarındadır. Son yıllarda IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası finans kurumlarının da baskısıyla özelleştirme süreci hızlandırılmış ve 2004–2007 döneminde yaklaşık 22 milyar dolarlık özelleştirme yapılmıştır.

Şekil- 2: Türkiye'de Özelleştirme Gelirleri (1985–2007; Milyon Dolar)

1985–2007 döneminde Türkiye'de yapılan özelleştirmelerde blok satış, halka satış, tesis ve varlık satışı, İMKB'de satış, yarım kalan tesis satışı ve bedelli devir olmak üzere 6 yöntemden yararlanılmıştır. Bu dönemde elde edilen yaklaşık 30 milyar dolarlık özelleştirme gelirin % 61'i blok satış, % 17'si halka arz, %16'sı tesis ve varlık satışı, % 4'ü İMKB'de satış ve % 2'si ise bedelli devir yöntemiyle gerçekleştirilmiştir (ÖİB, 2007).

² Söz konusu yasal düzenlemelere ilişkin olarak bakınız; Kilci, 1994.

4. KİT-Özelleştirme Bileşimi Bir Regülasyon Yaklaşımı: İkinci Eniyi Teoremi Temelli Refah Modeli

Küresel ölçekte rekabet gücü ele alınırken, firma ve endüstrileri temsil eden çok uluslu şirketlerin temel bir karar alıcı olarak ön plana çıktığı; ulusal politika yapımıcısı olan hükümetlerin ise ikincil derecede karar alma birimine indirildiği bilinmektedir. Dolayısıyla küresel iktisadi düzen ulusal iktisadi düzene göre sosyal içerikten yoksunlaşmakta, küresel gelir dağılımı daha da bozulmakta ve Walras'ın ahlaki etkinlik kavramı giderek anlamsızlaşmaktadır. Yukarıda Türkiye örneğini de kapsayan bazı ülkelerin kalkınma sürecinde önemli bir yer tutan KİT yapılanması ve kamusal mülkiyetin özel mülkiyete transfer sistemi değerlendirilip özelleştirme uygulamalarının sonuçları kısaca açıklanmaya çalışıldığında firma ve endüstrilere yönelik rekabet gücü kazandırma argümanları mikro; ulusal rekabet gücüne yönelik argümanlar ise makro politikalar içerdiği için Krugman ve Reinert yaklaşımlarının bileşkesi olan bir regülasyon modeli tarafımızdan kurulmuş ve aşağıda sunulmuştur.

Böyle bir model sınamasına duyulan gereklilik şu şekilde açıklanabilir: Krugman ve Reinert'in rekabet gücü kavramını açıklarken vurgu yaptıkları makro referansların mikro referanslara göre zayıf olduğu tezi; bir kaynak tahsisi yaklaşımını öngörmektedir. Bu çalışmanın temel amacı, ulusal rekabet gücüne erişim odaklı bir model kurmaktır. Bu model, etkinlik ölçütünü gereklilik koşulu saymakta ve artan verimlilikten hareketle halkın yaşam kalitesiyle eşanlı örtüştürmeyi öngörmektedir. Ancak bu durumda uluslararası ticaret performansındaki yükseliş küresel rekabet gücünün dinamiği olarak kabul görebilir ve modelimiz açısından yeterlilik koşuluyla örtüşebilir.

4.1. Bir Deregülasyon Aracı Olarak Özelleştirme

Önce, küresel rekabet ortamının oluşturulması ve artırılmasının yanısıra kamu mülkiyetindeki firmaların da sürdürülebilir regülasyon ve rekabet gücü kazanmasına yönelik bir rekabet politikası olarak tanımlanan özelleştirme, kamunun regülasyon alanlarının piyasalar ve firmalar lehine daraltılması anlamına gelmektedir. Buradaki özelleştirme eksenli temel varsayım, kamu firmalarının kendilerine rekabet üstünlüğü sağlayabilecek sürdürülebilir bir regülasyon gücü kazanamayacağı ve bu doğrultuda kamu firmalarının girişimcilikten yoksun, yaratıcı ve işbirlikçi olmayan, teknolojik gelişmelere adapte olamayan ve pazarlık gücü kazanamayan bir yapılanmaya sürükleneceğidir. Kamu firmalarının regülasyon yeteneğinden mahrum olması, doğal olarak bu firmalarla etkileşimde bulunan diğer firmaların da regülasyon alanlarını daraltmakta ve güçlerini optimal ölçüde kullanmalarını engellemekte veya geciktirmektedir. Bu bağlamda özelleştirme sadece kamu firmaları açısından değil, aynı zamanda diğer firmaların regülasyon alanlarının ve regülasyon güçlerinin de optimize edilmesi açısından büyük önem arz etmektedir (Kök ve Çoban, 2002; Türkkan, 2001: 235):

Özetle, kamunun kendi regülasyon alanlarını daraltmak amacıyla uygulamaya konan özelleştirme eksenli politikalarda, edinilmiş ve yaşanılmış tecrübelerden yararlanılması gerekmektedir. Bu alanda Türkiye'de yaşanan gelişmeler, kamunun ciddi bir iç ve dış baskı olmaksızın kendi regülasyon ve etkinlik alanlarını daraltma konusunda istekli davranmayacağını göstermektedir.

Kaynak kullanım sürecine yönelik yetersizlikler giderek artan istikrarsızlığa; artan istikrarsızlık, makam ve memuriyetlerin bölüşümünü içine alan artan suistimallere yol açtığı

içindir ki; “*yönetemeyen demokrasilerde ortaya çıkan kötü yönetimler, iyi yönetimleri barındırmamaktadır* (kovmaktadır)”. Ortaya çıkan bu döngüsel durumdan dolayı ekonomi politikası düzenlemelerinin de kamusal bir mal olduğunu düşünürsek; kamusal mallara ilişkin rekabetçi regülasyon modeli oluşturmanın önemi daha da belirginleşmektedir (Ayrıntılı bilgi için bakınız: Kök, 1995: 173–175). Bu çerçevede izleyen bölümde Türkiye örneğinden hareketle gelişmekte olan ülkelere referans olabilecek bir regülasyon modelinin geliştirilmesine yönelik teorik bir çerçeve ele alınacaktır.

4.2. İkinci Eniyi Teoremi Temelli Refah Modeli: Eko-Demokratik Uzlaşi Yaklaşımı

İktisat öğretisinin temel amacı, “*tatmin edici bir refah*” seviyesinin sınırlı imkanlarla nasıl sağlanacağını açıklayan üretim-bölüşüm ve güvenlik temelli bir ahenk mekanizmasını analiz etmektir. Burada EKO- DEMOKRATİK UZLAŞI Analizinin odağına yerleştirilen ahenk kavramından, bireyin kişisel menfaatleri ile toplum ve toplumu temsil eden devletin temel menfaatleri arasındaki iradi bir uzlaşma kastedilmekte ve burada dinamik etkinlik ölçütü referans alınmaktadır. Ulusal kaynakların asli sahibi olan kararalıcı bireyler, kaynakların kullanımına izin veren iradenin temsilcisi olduklarına göre faktör donatımı ile çıktının (üretim) sağladığı yararın sürdürülebilir bir denge analizine esas olması için güvenlik temelli bir bölüşüm modelinin varlığına inanmalı ve bu inancı iradi karar mekanizmasına (politik süreç) bağlı olarak test etme gücüne sahip olmalıdır. Bu çerçevede özel teşebbüsün temel amaç fonksiyonu olan maksimum kar sağlama amacı ile KİT'lerin temel amaç fonksiyonu olan net sosyal fayda yaratma amacını kesiştiği KİT-Özelleştirme Bileşimli Bir Regülasyon Yaklaşımı geliştirilebilir. Buna göre;

Özel teşebbüsün amaç fonksiyonu:

Max. Kar = Toplam Gelir - Toplam Maliyet

KİT'in amaç fonksiyonu:

Max. Net Sosyal Fayda=Top. Gelir - Top. Maliyet ± Dışsallıklar + Tüketici Fazlası

Burada bağımsız değişkenlerden özellikle ± dışsallıkların kapsamı üzerinde durmak ve bu kavramı kısaca irdelemek faydalı olacaktır. "Dışsallık, bir ekonomik ajanın (birey veya firma), bir diğer ekonomik ajanın üretim, gelir, boş zaman, servet veya refahı üzerindeki bir tür olumlu (positive externalities) veya olumsuz (negative externalities) etkisi olarak bilinir". Dışsallıkla sistemli bir şekilde ilgilenen ilk iktisatçı 1912'de A.C Pigou olmuştur. Pigou'ya göre, negatif dışsallıklar veri iken tam rekabet piyasalarında bile Pareto-tipi (I.tip) refah maksimize edilememektedir. Bilindiği şekliyle mübadelede etkinlik koşulunun sağlandığı iki tüketicili, iki mallı bir ekonomi tasarlayalım. Buna göre iki taraf için avantajlı ticaretin sona erdiği bir durum veri iken mallar kişiler arasında yeniden dağıtılsa (tahsis edilse) en az bir kişinin durumunu kötüleştirmeksizin diğerinin durumunu iyileştirmenin mümkün olmadığı hal etkin tahsis olarak tanımlanmaktadır. Burada tüketimde dışsallıklar hesaba katılmadığı ve her kişinin tatmini kendi tercihine bağlı olduğu sürece aşağıdaki şekilde verilen hipotetik olarak tanımlanmış $W_0, W_1, \dots, W_m$ gibi rekabetçi her denge aynı zamanda Pareto optimal bir dağılım süreci olarak kabul edilir. Bu daraltılmış temsili ekonomide tüketiciler arasında gelir dağılımı çok kötü olmuş olsa (fiili durum); hükümetin daha adil bir gelir dağılımı politikasına işlerlik kazandırabilmek için başlangıç donanımına (eko- demokratik uzlaşi yaklaşımı çerçevesinde) müdahale ettiği varsayılırsa, piyasalar yeni bir denge sürecine bağlı olarak rekabetçi denge noktalarından uzak bir noktada (minimize edilecek bir sapma ile örneğin şekilde W^2) dengeye gelebilecektir. Bu durum “second theorem of welfare economics” olarak tanımlanır (Ruffin,1992).

Bu müdahalenin şimdi de ekonominin arz yönüyle faktör donanımını etkileyecek biçimiyle yapıldığını düşünelim. Dolayısıyla ekonomide arz yönlü olarak kaynaklar özel

sektörden kamu sektörüne doğru yönlendirilebileceği gibi bunun tersi de mümkündür. Nitekim 1960' lı yıllarda Ronald Coase, geçmiş gözlemlenin önemine işaret etmiş ve devletin etkin politikalarına bağlı olarak, sosyal refahın artacağını savunan Pigou'nun tezini zımnen kabul ederken; çoğu zaman yönetim maliyetinin, iktisadi etkinsizliği elimine etmekten sağlanan kazancı aşacağını savunmuştur. Coase'ın yaklaşımı günümüzde rekabetçi regülasyon modeline dönüştürülebilirse; yani devlet özel refah mallarının üretimine ilişkin mülkiyet haklarını özel sektöre devrederek, basit anlamda rekabetteki belirsizliği ortadan kaldırırsa, devlet müdahalesi en aza indirgenerek etkinlik başarılabılır ve negatif dışsallık probleminin üstesinden gelinebilir. Örneğin, negatif dışsallık söz konusu olduğunda, bu olumsuzluğu yaratan üretim faktörüne veya nihai tüketim malına uygun bir vergi konularak, ya da insan kaynaklarını değerlendirme sürecinde popülizmi sıfırlayan bir personel istihdamı yasayla düzenlenerek optimallik şartı sağlanabilir. Burada, konan verginin ölçüsü en az negatif dışsallığın parasal değerine (sosyal maliyetine) eşit olmalıdır; istihdam politikası ise teknik ilerlemeyi azami kılan bir norma dönüştürülmelidir. Yine, pozitif dışsallıkların sağladığı kazançlar sübvansiyon niteliğinde olduğu için net sosyal faydayı gözeten bir olgu olarak algılanmaktadır.

Zira, net sosyal fayda azamileştirilmesinin KİT'lerce temel amaç edinilmesinin ana nedeni, Pareto'nun İkinci Eniyi Teorimini referans alan iktisadi modellere işlerlik kazandırmaktır. Şayet, KİT esprisine uygun amaç fonksiyonu ile rekabetçi özel sektörün eksik rekabet koşullu, giderek tekelleşen amaç fonksiyonunu birlikte değerlendirilip; $NSF > KİT$ Kârı $<$ Monopolcü Kâr kısıtını sağlayacak şekilde ele alınır; KİT'lerin ortaya çıkışını zorunlu kılan siyasi, sosyal ve ekonomik boyutları yansıtan nedenler gözetilmiş olur. Böylece, KİT-Özelleştirme Bileşimli Bir Regülasyon Yaklaşımı ile işleyen piyasa mekanizmasının başarısızlığını düzeltmek, istikrarı sağlamak, ekonomideki çıkar dağılımının yapısını geniş halk kitlelerine yönlendirilmek mümkün olabilir. Dolayısıyla uzun dönemli Eko-Demokratik Uzlaş modelini esas alan karar alıcı bireylerin(anayasal süreçle belirlenmiş sözleşme hukukundan doğan haklar çerçevesinde özel teşebbüs girişimcileri ve kamu temsilcileri) katılımcı iradeleriyle oluşan temel ilkeler bağlamı bir ANAYASAL süreç işlerlik kazandırılabilir.

Eniyi Teoremi Temelli Refah Modeli, Türkiye özeli'nden hareketle gelişmekte olan ekonomiler için genel bir model olarak kurgulanıp Eko-Demokratik Uzlaş yaklaşımı olarak ele alınır iken temel gerekçeler şu alt başlıklarla sıralanabilir. Bunlar:

- Çeşitli kesimlere sağlanan imtiyazların ortadan kalkması,
- Haksız rekabetin asgari düzeye inmesi ve rekabetin adil koşullarda gerçekleşmesi,
- Devletin, istikrarı ve verimliliğe dayalı bölüşümü birinci dereceden önemsemesi,
- Devletin asli fonksiyonlarını yerine getirirken, volontarist ve popülist kaynak kullanımına son vermesi, başka bir ifadeyle üretken kaynak kullanımını daha da etkinleştirmesidir.

Devletin yukarıda belirtilen unsurları dikkate alan bir regülasyon modeli gerçekleştirebilmesi, oluşturulacak bir 'Ulusal Performans Değerlendirme Merkezi' aracılığıyla toplumsal fayda/maliyet analizinin yapılmasını gerekli kılmaktadır. Bu gereklilik Walras (1860'lı yıllarda) ilkesi ile de açıklanabilir. Nitekim, üretim ve refah artışını sağlayan liberalizmle, artan refahın yönünü analiz eden sosyalist öğretinin argümanlarının birlikte değerlendirilmesi, ve bu değerlendirmeden yeni yaklaşımların üretilmesi ihtiyacı bugün de önemini korumaktadır. Bu bağlamda "bilimsel etkinlik" ile "ahlaki etkinlik" bileşkesine dayalı "insani etkinlik" olgusu iktisatçılar tarafından önemsenmelidir (Kök, 1999: 209).

Bu temel kaygılar dikkate alındığında, literatürden bilinen özelleştirme amaçları, özelleştirmenin ekonomik, sosyal ve politik motivasyonları ve özelleştirme yöntemleri veri

iken; aşağıda yeni bir regülasyon modeli önerilmektedir. Kamusal mallara ilişkin karar ve koordinasyon yapısı hakkında karşılaşılan sorunlar ve Türk ekonomi sisteminde fonksiyonel işlerliği yıllardır tartışılabilen çeşitli durumlar çeşitli kaynaklardan izlenmektedir. Örneğin " kamusal malların planlama ve karar süreci, hukuk düzeninin belirlediği devlet yapısı ve politik sistem içinde belirlenirken; Türkiye'deki kamusal mallara ilişkin plan ve kararlara bakıldığında, bu alanın etkin işlemediği görülmektedir. Bunun temel nedeni, şeklen var olan parlamenter demokratik sistemin, maddi içeriği ve fiili uygulamalarındaki eksik veya yetersiz düzenlemelerdir. Bu durum, kamusal mallara ilişkin özgür ve esnek isteklerin ortaya çıkmasını engellemektedir. Ayrıca, kamusal mal ve hizmetlerin üretim, karar ve tercihleri politik ve idari kararlara dayanmakla birlikte, rasyonellik ilkesinden uzak durmaktadır. Nitekim, Türkiye'de rasyonel ve/veya planlı davranış düşüncesinin yeterli düzeye erişmemesi, politik ve idari kararlardaki keyfiliği de beraberinde getirmektedir. Kamusal mallara ilişkin karar ve planlamada, rasyonellik ilkesinin bağlayıcılığı, özü itibariyle seçimlerde yapılan taahhütlere yansımaları ve alternatif tercihler politikası oylanarak hayata geçirilmelidir. Mevcut iktisadi düzenin işleyişine kamusal malların üretim ve dağıtımında etkin olmayan bir sistemin egemen olduğu için ve bu sistem geliştirmekte olan ülkelere hakim olduğu için küresel rekabet gücü tezini savunanlar özelleştirme argümanı olarak kullanmaktadır.

Modelin Temel Varsayımları ve Dinamik Etkinlik:

Modele yönelik dinamik etkinlik analizine esas olan beş temel varsayım şunlardır:

1-Siyasal liberalizm ve bundan ortaya çıkan güç doktrini deneyimleri vaad edilen tatmin edici refah seviyesini yaratmada başarısızdır.

2-Küresel rekabetin ortaya çıkardığı alan ekonomileri tekelleşme sürecini realize etmektedir.

3-Her iktisadi olayın temel karar alıcısı olan insan hem arz, hem de talep yönlü tasarruflarında homo-economicus olduğu kadar, homososyologicus bir varlıktır.

4-Kamusal ve özel refah malları tedarik, üretim ve pazarlama sürecinde birbirlerinin hem ikame edicisi hem de tamamlayıcısıdır.

5-Refah iktisadının temel dinamiği olan iktisadi etkinlik ölçütü, kaynak tahsisine referans olan ikinci en iyi teoremi temelli Eko-Demokratik Uzlaşma modeli için de temel ölçüttür. Bu ölçüt her bir ülkenin kendi Performans Değerlendirme Merkezi tarafından modelin işlerliğini sağlayan referans gösterge olarak kullanılır.

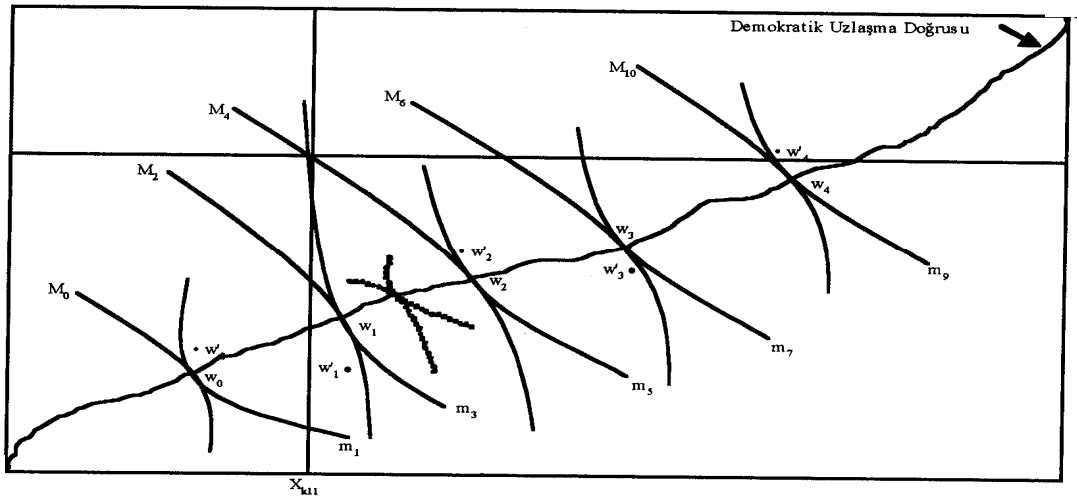
Bu varsayımlardan hareketle KİT-Özelleştirme Bileşimini temsilen Bir Regülasyon Yaklaşımını açıklayacak İkinci En İyi Teoremi Temelli Refah Modelinin mekanizmasının tanımlanması gerekmektedir.

"Dinamik etkinlik" olgusu kartezyen çerçevede şu şekilde gösterilebilir: İktisadi birimlerin genel etkinlik seviyesinin belli zaman dilimleri içinde (yıl, 15-20 yıl gibi) tespit edilebileceğini dikkate alalım ve ülkenin üretim yapısını, çok ürünlü bir firma veya endüstrinin küme (Tarım, otomotiv, kauçuk endüstri vb.) birimlerle içerilmiş üretim fonksiyonuna benzetelim; Şekil-3'de görüldüğü gibi, özel refah malları üreticisi A'nın ($A_{(K,L)}^{XPrW}$) özel sektörde X özel refah malı, B'nin ($B_{(K,L)}^{YPW}$) ise kamu sektöründe Y kamusal refah malını ürettiğini kabul edelim ve bunları koordinat sistemi üzerindeki eksenlere

yerleştirelim. Buna göre, bir ülke, koordinat eksenleri boyunca hem $\sum_{i=1}^m X_1, X_2, \dots, X_m = \sum_{i=1}^m X$;

hem de $\sum_{i=1}^m Y_i, Y_2, \dots, Y_m = \sum_{i=1}^m Y$ mallarını üretebileceği emek ve sermaye stokuna sahiptir. Veri üretim faktörleri çerçevesinde her iki üreticinin Şekil-3'de görüldüğü gibi Pareto'nun Birinci Eniyi Teorimi çerçevesinde Eko-Demokratik Uzlaşma doğrusu üzerindeki denge W_0 olsun ($W_0, W_1, \dots, W_m$ hipotetik mübadelede denge varsayımı). Buna göre, koordinat düzlemi içindeki herhangi bir noktaya tekabül eden refah seviyesi, ülkenin veri sermaye stokları ile üretilebilecek W_p ve W_{Pr} malları bileşiminden bir tanesini göstermektedir. Örneğin, $M_0, M_2, M_4, M_6, M_{10}$ mübadele eğrileri kümesi, W_p orijinine dış bükey eğrileri; yine m_1, m_3, m_5, m_7, m_9 mübadele eğrileri de W_{Pr} orijinine dış bükey eğrileri temsil etsin.

Şekil- 3: Eko-Demokratik Uzlaşma ve Faktör Donanımı Etkinliği

Oratodoks standart iktisat teorisine göre tam rekabet şartları altındaki mübadele eğrileri, Refah Transformasyon Doğrusu üzerinde (Eko – Demokratik Uzlaşma Eğrileri) dengede iken $MRTS_{(K,L)}^{XPrW} = MRTS_{(K,L)}^{YPW} = \frac{P_L}{P_K}$ koşulu sağlanmaktadır. Bu koşullarda ortaya çıkmış üretici dengesi ile tüketici (A,B) dengesinin ($MRS_{(X,Y)}^{XPrW} = MRS_{(X,Y)}^{YPW} = \frac{P_Y}{P_X}$) eşanlı olarak birlikte sağlandığı olgunun ($MRTS_{(K,L)}^{XPrW} = MRTS_{(K,L)}^{YPW}$) = ($MRS_{(X,Y)}^{XPrW} = MRS_{(X,Y)}^{YPW}$) Mikro Genel Denge olduğu bilinmektedir.

Ancak, ekonometrik model çerçevesinde ortaya çıkan üretim fonksiyonlarının bileşkesi olan hipotetik denge gerçekte W_0 değil, kestirim dengesi olan W'_0 olabilir (hata terimi: ε nin modele ilave edilmesiyle). Kurgu ile ilgili örnekolaya tekrar dönersek; KİT ve Özel sektör faktör donanımının özelleştirme sürecine bağlı olarak yeniden tahsis edildiğini esas alan İkinci Eniyi Teoremi Temelli Refah Modeli: Eko-Demokratik Uzlaşma Yaklaşımına

göre erişilebilir potansiyel denge W_3' ile açıklanabilir. Burada ele aldığımız kurgu, KİT yapılanmasına bağlı sermaye birikiminin hangi ölçüde özelleştirilmesinin toplumu "tatmin edici refah" seviyesine ulaştırabileceği tartışmasıdır. Şekilde görülen ideal denge W_0 ($W_1, \dots, W_m$) Pareto tipi I (The first theorem of welfare economics) ile ekonometrik bağlamda ele alınan sapmalı denge W_3' Pareto tipi II (second theorem of welfare economics) analizleri birlikte ele alındığında, başlangıçtaki dinamik etkinlik ölçütü ile ortaya çıkan W_0 denge noktasından regülasyon modellemesi ile W_3' e erişilmektedir. Burada esas olan beklenti sadece İkinci Eniyi Teoremini doğrulamak değil, aynı zamanda hipotetik etkinlik yerine ampirik denge noktası olarak kabul edilen W_3' denge sürecindeki etkinsizliğin minimize edilmesidir. Böylece özel ve kamusal refah mallarına yönelik üretim, bölüşüm (faktör gelirlerinden daha etkin bir pay almayı sağlayan regülasyon yaklaşımı); ya da tüketime ilişkin Eko-Demokratik Uzlaşma yaklaşımı gerçek dengenin dinamik süreçle belirlenmiş olan bant alanı içinde (şekilde karışıklığı önlemek için yer verilmeyen etkin ve etkinsiz noktaları birlikte gösteren elips şeklindeki gölgeli alan) olduğunu kabul etmektedir. Zira bu etkinsizliğin temel nedenlerinden biri dışsallık yaratan değişkenlerden bazılarının kontrol edilemeyeşidir. Özellikle bilgi ekonomileri ve şehir rantları ile açıklanabilecek bu bilinmezlikler modele dahil edilmediği için standart teoremin hipotetik denge sürecinin sorgulanmasından kaçınılmaktadır. Ancak bu bilinmezlikler vektörünün matematiksel istatistikteki gelişmelere bağlı olarak modele dahil edilmesi mümkündür. İkincisi de birincisine bağlı olarak yanlış kaynak tahsisine yol açan politika tercihleridir (Özelleştirme Rasyonalitesi). Nitekim, üretim ve tüketim sürecine yönelik kamusal üretim alanında dışsallık olgusunu; özel üretim alanında ise içsellik analizlerini hesaba katmayan modeller uygulanabilir model olma niteliğini kaybetmektedir. Bu bağlamda üretim açısından yukarıda belirtilen tatmin edici refah modeli ile Net Sosyal Fayda fonksiyonunu örtüştüren KİT-Özelleştirme Bileşimini temsil eden Bir Regülasyon Yaklaşımının, küresel ölçekteki tekelleşme olgusunun doğurduğu dengesizliği ortadan kaldırması amaç fonksiyonunun yeniden tanımını gerektirmektedir (Kök, 1995p.175).

Burada kurulan modelin temel amaçlarından bir diğeri de bölüşüm-güvenlik unsurunun uluslar açısından ihmal edilemeyeceğidir. Dolayısıyla özelleştirmeye yönelik müdahale gerekçesiyle kamusalallaştırmaya yönelik müdahale gerekçesi zaman zaman çeliştiği gibi örtüşebilir. Bu bağlamda bu çelişkinin dinamik genel denge sürecinde çözülmesi gerekmektedir. Bu durumda, Geleneksel İktisat Teorisi'nin öngördüğü "refah maksimizasyonunun yerine tatmin edici refah"ı esas alan bir modelin ikame edilmesi gerekmektedir. Burada iktisadi, sosyal ve siyasal anlamda, genel sosyo ekonomik gelişme sürecinin temel safhaları çerçevesinde özelleştirme prosedürü ile sermaye birikim modeli etkin üretim modeline dönüştürülürken; pür etkinlik hipotezinden hareketle ortaya çıkan tekel yapının sosyal barışı tehdit etmesinden dolayı da modelin üretim-bölüşüm ve güvenlik modeline dönüşebilme karakterini sergilemesidir. Bu modelin en büyük üstünlüğü refah aktarma mekanizmasının odağına dinamik etkinlik olgusunu yerleştirmesidir (KÖK, 1995:p,131).

Böylece tam rekabet ve refah maksimizasyonuna göre olması gereken "ideal denge" noktalarından daha farklı noktalarda oluşan fiili denge (pozitif-negatif sapsmaları içeren şekli ile) analiz edildiğinde modelin geçerliliği bu sapsmaların minimize edilmesiyle açıklanabilir. Bu denge öylesine kabul edilebilir seviyede olmalıdır ki; hem özel refah mallarının (W_{Pr}), hem de kamusal refah mallarının yarattığı refah seviyesi (W_P) eşanlı olarak çözümlensin. Bu analitik yaklaşım, koordinat düzlemi içinde yer alan "tatmin edici refah bileşkesi (eko-

demokratik uzlaşa yaklaşımı) ile açıklanabildiği ölçüde matematiksel istatistik teknikleri ile de sınanabilmelidir.

Kısaca her iki mal grubunun, (örneğin W_0, W_0' ; W_1, W_1' ; W_2, W_2' ; W_3, W_3' ; W_4, W_4' gibi) zaman, mekan ve faktör boyutu içinde genel etkinlik seviyesi hangi ölçüde yükseltilebiliyorsa "tatmin edici refah" seviyesi de o ölçüde yükselecektir. Bu yaklaşımı buradaki kurguya yönelik amaç fonksiyonuna uygun bir şekilde basit aritmetik notasyonlarla ifade edersek; her bir refah malı grubuna ilişkin, üretim fonksiyonları bağlamında oluşan, özel refah malları üretiminin yarattığı refah ile kamusal refah mallarının yarattığı refah Eko-demokratik uzlaşa doğrusu üzerinde toplanabilecektir:

Amaç Fonksiyonu:

$$W_{TE} = \left[\sum_{i=1}^m X_{1, X_2, \dots, X_m} = W_{pr} \sum_{i=1}^m X \right] + \left[W_p \sum_{i=1}^m Y_{1, Y_2, \dots, Y_m} = \sum_{i=1}^m Y \right]$$

$$W_{TE} = \alpha_1 + \beta_1 X_{Pr1} + \beta_2 X_{Pr2} + \beta_3 X_{Pr3} + \dots + \beta_m X_{Prm} + \alpha_2 + \gamma_1 X_{P1} + \gamma_2 X_{P2} + \gamma_3 X_{P3} + \dots + \gamma_m X_{Pm} + U_t$$

Yukarıdaki eşitlikte;

W_{TE} : Tatmin Edici Beklenen Toplam Refah,

W_{pr} : Özel refah malları üretiminin sağladığı refahı,

W_p : Kamusal refah malları üretiminin sağladığı refahı,

Kısıt Fonksiyonu: $X_{Pr1}, X_{Pr2}, X_{Pr3}, \dots, X_{Prm}$: zaman boyutu içindeki birikimli sermaye stoku ve diğer üretim faktörleri ile üretilmiş özel refah malları ve faktör donanımını;

$X_{P1}, X_{P2}, X_{P3}, \dots, X_{Pm}$: zaman boyutu içindeki birikimli sermaye stoku ve diğer üretim faktörleri ile üretilmiş kamusal refah malları ve faktör donanımını;

$\beta_1, \beta_2, \beta_3, \dots, \beta_m$: Özel refah malları üretim fonksiyonundan elde edilen girdi (input) esneklikleri,

$\gamma_1, \gamma_2, \gamma_3, \dots, \gamma_m$: Kamusal refah malları üretim fonksiyonundan elde edilen girdi esneklikleri,

α_1 : Özel refah malları üretim fonksiyonunun teknik etkinlik parametresini,

α_2 : Kamusal refah malları üretim fonksiyonunun teknik etkinlik parametresini,

U_t her bir endüstri üretim fonksiyonuna ilave edilen hata terimini göstermektedir.

Buna göre $W_{TE} = W_{pr} + W_p$ "tatmin edici refah bileşikleri"ni mal piyasaları kısıdıyla temsil eden ve genel denge konseptinde bilinen üretici ve tüketici dengesi, eşanlı olarak "demokratik uzlaşa doğrusu üzerinde belirlenir.

Şekil 3'den anlaşılacağı gibi kişisel refah ve ulusal rekabet, bir yandan hem özel, hem de kamusal refah mallarının sürdürülebilir üretim ve ona paralel faktör gelirleri paylaşımına bağlıdır. Diğer yandan da özel ve kamusal mallara ilişkin üretim ile tüketim etkinliğini eşanlı sağlayan genel dengenin politika tercihleri çerçevesinde -KİT-Özelleştirme Bileşimi Bir Regülasyon Yaklaşımının- hangi ölçüde başarılabildiği ile açıklanabilir.

5. Sonuç ve Öneriler

KİT'lerin bu şekilde düzenlenmesi Eko-Demokratik bir uzlaşa model ile ele alınması, pür müdahalesiz bir ekonominin vahşi kapitalizme yol açan sonuçlarını veya belli tehditlerin her zaman belli fırsatlara dönüştürülme boyutunu engellemede yol gösterici bir araç olabilir. Dolayısıyla, KİT'ler rekabetçi regülasyon modeli çerçevesinde yeni sanayileşmenin çekirdeğini oluşturacak şekilde yeniden yapılandırılabilir. Kısacası, çalışmanın başlangıcında sunulan KİT'lerin amaç fonksiyonu ile Özelleştirmenin gerekliliğini savunan tezler birlikte

değerlendirildiğinde İkinci Eniyi Teoremi Temelli Refah Modeli' uygulanabilir bir model olarak kabul görebilir. Burada ele alınan Eko-Demokratik Uzlaş Model'i "ülke şartlarına göre ortaya çıkan özelleştirmenin kendine özgü rasyonelleri olduğu gibi; millileştirmeyi de (kamusal mülkiyete dönüştürme) aynı model bütünlüğü içinde açıklayan rasyonellerin bulunduğu hipotezi"nden çıkarılmış çalışmadan alınmıştır. Böylece kamu teşebbüsü mülkiyeti ile ilgili tekçi yaklaşımlar yerine hem millileştirmeyi hem de özelleştirmeyi uzlaştıracak, muhtemel şartlara göre politika tercihlerini yapılandıracak mekanizmaların kurulmasına imkan veren bir model doğmuştur(KÖK,95,p.111, 209).

Böyle bir yaklaşımla özellikle gelişmekte olan ülke halklarının içinde bulunduğu tedirginlik ortadan kaldırılabilir. Böylece, ulusal ekonomilerin içe kapanma politikalarının yarattığı kaygı giderilebilir. Çünkü bu model vasıtasıyla bir yandan yabancı sermayenin ulus ötesi egemenlik oluşturma anlayışı frenlenebileceği (kontrollü gidiş) için yabancı sermayeye olan güvensizlik duygusu elimine edilecektir. Diğer yandan da az sayıda bulunan ve fakat çok uluslu şirket bağlamı dünya endüstri tekellerini temsil eden firmaların, ütopya ölçütüne varan tek bir dünya devleti (jandarma devlet) yaratma eğiliminin doğru sorgulanmasına katkı sağlayacaktır.

İktisatçıların bu ve benzeri iktisadi model arayışları yenedünya koşullarını yeni paradigmalara açıklamaya zorlayacağı için bilimsel araştırma programlarının ilerlemesine vesile olabilir. Çünkü gücü temsil eden devletler açısından asıl olan iktisadi model, dünya faktör donatımının tekel güçlerin emrine nasıl girdiğini açıklayan modeller değildir. Dünyadaki sınırlı kaynakların tek kutuplu bir kapitalistleşme sürecinde kullanılmasından doğan dengesizliğin/yoksulluğun nasıl giderilebileceğine açıklayan modellerdir. Bu tür modellerin geliştirilme ihtiyacı ortadadır. Küresel kaynakların kullanım sürecinde yenilenebilir üretim ve tüketim döngüsünün daha uzun ömürlü hale gelmesi, hatta insanı ve sosyal barışı güven altına alan bir Eko-Demokratik Uzlaş sistemi yaratılması bir zarurettir denebilir.

Bu bağlamda, ulusal sanayinin güçlendirilmesine yönelik olarak kurgulanan bu Eko-Demokratik Uzlaş model'in amacı, ulusal rekabet gücünün sağlanması koşuluyla küresel rekabet gücüne erişilebilirliğin dinamiklerini açıklamaktır. Bu yöntemin, ulusal kalkınma sürecinde belli dönemlerde ortaya çıkan suni darlıkların aşılmasına; bilgi ekonomilerinin içselleştirilmesine; özellikle de sermaye yetersizliğini giderebilmek için iç tasarrufların değerlendirilmesini sağlayan bir ikna yönteminin gelişmesine; hatta ülke ekonomisinin küresel rekabette yer almasını sağlayacak dinamik bir güç oluşumuna katkı yapmasına vesile olması en büyük beklentimizdir.

KAYNAKÇA

Bai, Chong-en, David D. Li, and Yijiang Wang. 1997. "Enterprise Productivity and Efficiency: When is Up Really Down?," *J. Comp.Econ.*, 24, pp. 265-280.

Banerjee, Sudeshna Ghosh and Dennis A. Rondinelli, 2003. Does foreign aid promote privatization? empirical evidence from developing countries. *World Development* 31(9), 1527–1548.

Banterle, A. (2005). "Competitiveness and Agri-food Trade: An Empirical Analysis in the E.U. Paper presented at the 11th Congress of the EAAE 'The Future of Rural Europe in the Global Agri-Food System', Copenhagen, Denmark, August 24-27, 2005.

Barberis, Nicholas, Maxim Boycko, Andrei Shleifer, and Natalia Tsukanova. 1996. "How Does Privatization Work? Evidence From the Russian Shops," *J.Polit. Econ.*, 104, pp. 764-790.

Begg, I. (1999) *Urban Competitiveness: Policies for Dynamic Cities*, Policy Press.

Boardman, Anthony and Aidan R. Vining. 1989. "Ownership and Performance in Competitive Environments: A Comparison of the Performance of Private, Mixed, and State-Owned Enterprises," *J. Law Econ.*, 32, pp. 1-33.

Boubakri, N., Cosset, J., 1998. The financial and operating performance of newly privatized firms: evidence from developing countries. *Journal of Finance* 53, 1081– 1110.

Boubakri, N., Cosset, J., Guedmani, O., 2005. Liberalization, corporate governance, and the performance of newly privatized firms. *Journal of Corporate Finance* 11, 767– 790. (this issue).

Boubakri, Narjess and Jean-Claude Cosset. 1999. "Does Privatization Meet the Expectations? Evidence From African Countries," working paper, Ecole des HEC, Montreal.

Boycko, M., Shleifer, A., Vishny, R.W., 1996. A theory of privatization. *Economic Journal*, 106, 309– 319.

Budd, Leslie, Hirmis, Amer. 2004. Conceptual Framework for Regional Competitiveness. *Regional Studies* Vol.38, No. 9, pp.1015-1028.

Cockburn, J., E. Siggel, M. Coulibaly, and S. Vézina, 1998, 'Measuring Competitiveness And Its Sources: The Case Of Mali's Manufacturing Sector', *African Economic Policy Research Report*. Produced for the EAGER/Trade cooperative agreement.

Cremer, H., Marchand, M., Thisse, J. F., 1989. The Public firm as an instrument

Çakal, Recep, 1996. *Doğal Tekellerde Özelleştirme ve Regülasyon*, DPT, Yayın No. 2455, Ankara.

Çoban, Orhan and Gökhan Seçme, 2005. "Prediction of Socio-Economical Consequences of Privatization at the Firm Level with Fuzzy Cognitive Mapping", *Information Sciences*, 169 (1-2), 131-154.

D'Souza, J., Megginson, W., 1999. The financial and operating performance of privatized firms during the 1990s. *Journal of Finance* 54, 1397– 1438.

Depperu And Cerrato ANALYZING INTERNATIONAL COMPETITIVENESS AT THE FIRM LEVEL: CONCEPTS AND MEASURES

Djankov, Simeon and Peter Murrell, 2000. The determinants of enterprise restructuring in transition: an assessment of the evidence. World Bank, Working Paper.

Djankov, Simeon and Peter Murrell, 2002. Enterprise restructuring in transition: a quantitative survey. *Journal of Economic Literature* 40, 739– 792.

DOMBERGER, Simon/PIGGOT, John, "Privatization Policies and Public Enterprise: A Survey", *Privatization&Economic Performance* (ed.: BISHOP, Matthew/KAY, John/MAYER, Colin), Londra, 1992.

- Estache, Antonio, "Privatization and Regulation of Transport Infrastructure in the 1990s", *The Worldbank Research Observer*, Vol. 16, No. 1, Spring 2001, pp. 85-107.
- Frédérique Sachwald(2000) The Challenge of Innovation Based Competition: A Transatlantic Perspective on ICT. , T5 Research Paper. Final draft, December
- Haataja, Marjo & Okkonen, Jussi. 2005. Competitiveness of Knowledge Intensive Services. eBRF eBusiness Research Forum conference, Tampere, August 20-22 2004.
- Harper, Joel T., 2002, "The Performance of Privatized Firms in the Czech Republic," *Journal of Banking and Finance*, Vol. 26, No. 4, pp. 621-649 .
- Havrylyshyn, O., McGettigan, D., 1999. Privatization in transition countries: a sampling of the literature. IMF, Working Paper.
- Hayek, F. A. (1978) "The Confusion of Language in Political Thought." In *New Studies in Philosophy, Politics, Economics and the History of Ideas*, 71-97. London: Routledge & Kegan Paul.
- Henricsson, J.P.E, Ericsson, S., Flanagan, R. and Jewell, C.A. (2004) Rethinking Competitiveness for the construction industry, *Proceedings of the 20 th Annual ARCOM Conference*, Heriot Watt University, Edinburgh, September 9pp
- Jones, Steven L., William L. Megginson, Robert C. Nash, and Jeffry M. Netter. 1999. "Share Issue Privatizations as Financial Means to Political and Economic Ends," *J. Financ. Econ.*, 53, pp. 217-253.
- Joskow, Paul L., "Regulatory Priorities for Infrastructure Sector Reform in Developing Countries", *Annual Worldbank Conference on Development Economics*, Washington, 1998, pp. 191-223.
- Kitson, M., Martin, R. ve Tyler, P. (2004). "Regional Competitiveness: An Elusive yet Key Concept?". *Regional Studies*. 38(9): 991-999.
- Kole, Stacey R. and J. Harold Mulherin. 1997. "The Government as a Shareholder: A Case From the United States," *J. L. Econ.* 40, pp. 1-22.
- Kök, Recep ve Orhan Çoban, "Kitlere İlişkin Bir Regülasyon Modelinin Gerekliliği ve Kaynak Kullanım Etkinliği Üzerine: Nevşehir Tekel Rakı Fabrikası Örneği", *6th METU International Conference in Economics*, Ankara, September 11-14, (2002), (CD-ROM basımı) (<http://www.econ.utah.edu/ehrbar/erc2002/abstracts/A180.html>).
- Kök, Recep, 1995. *Ekonomi-Politik, Popülizm: Özelleştirme ve Kitler*, Dergah Yayınları, İstanbul.
- Kök, Recep, 1999. *İktisadi Düşünce: Kavramların Analitik Evrimi*, Anadolu Matbaacılık, İzmir.
- Krugman, P. (1994), 'Competitiveness: A Dangerous Obsession', *Foreign Affairs* (April/March),
- La Porta, Rafael and Florencio López-de-Silanes. 1999. "Benefits of Privatization-- Evidence From Mexico," *Q. J. Econ.*, 114:4, pp. 1193-1242.
- Laffont, Jean-Jacques and Jean Tirole. 1993. *A Theory of Incentives in Procurement and Regulation*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Lin, Cyril. 2000. "Corporate Governance of State-Owned Enterprises in China," working paper, Manila: Asian Development Bank.
- Lin, Justin Yifu, Fang Cai, and Zhou Li. 1998. "Competition, Policy Burdens, and State-Owned Enterprise Reform," *Amer. Econ. Rev.*, 88, pp. 422-427.
- Lizal, Lubomir, Miroslav Singer, and Jan Svejnar, 2000, "Enterprise Break-ups and Performance During the Transition from Plan to Market," *R. Econ. Stat.*, forthcoming.
- Marchand, M., Pestieau, P. and Tulkens, H., 1984. The performance of public enterprises: normative, positive and empirical issues, in M. Marchand, P. Pestieau and H.

Tulkens (eds.). *The performance of public enterprises: concepts and measurement*, Amsterdam: North-Holland, chapter.

Meggison, W., Nash, R., Netter, J., Poulsen, A., 2004. The choice of private versus public capital markets: evidence from privatizations. *Journal of Finance* 59, 2835– 2870.

Meggison, W., Nash, R., Randenborgh, M., 1994. The financial and operating performance of newly privatized firms: an international empirical analysis. *Journal of Finance* 49, 403–452.

Meggison, W., Netter, J., 2001. From state to market: a survey of empirical studies on privatization. *Journal of Economic Literature* 39, 321– 389.

Nellis, John. 1999. “Time to Rethink Privatization in Transition Economies?”, IFC Discussion paper no. 38, Washington, D.C.: World Bank Group.

Nellis, John. 2000. “Privatization in Transition Economies: What Next?,” working paper, Washington D.C.: World Bank.

Perelman, S., Pestieau, P., 1988. Technical performance in public enterprises: a comparative study of railways and postal services. *European Economic Review* 32, 432–441.

Porter, M. E. (1990): *The Competitive Advantage of Nations*. Londra, Basingstoke: Macmillan.

Ramamurti, R. (1987), "Leadership styles in state-owned enterprises", *Journal of General Management*, Vol. 13 No.2, pp.45-55.

Ramanathan, Ramu (1986). A Note on the Lagrange Multiplier Test and Model

Reinert, E. (1994): Catching-up from way behind. A third world perspective on first world history, in J. Fagerberg and others (eds.), *The Dynamics of Technology, Trade and Growth*, Aldershot, U.K., Edward Elgar Publishing. for regulating an oligopolistic market, *Oxford Economic Papers* 41, pp. 283-301. (www.jstor.org)

Ruffin, R.J. 1992, *Intermediate Microeconomics*, Fourth Edition, Harper Collins, New York

Saygılı, Şeref ve Erol Taymaz, “Türkiye Çimento Sanayinde Özelleştirme ve Teknik Etkinlik”, *ODTÜ Gelişme Dergisi*, Cilt: 23, Sayı: 3, 1996, ss. 405-426.

Selection Criteria. University of California San Diego Discussion Paper No. 86-19.

Sheshinski, Eytan and Luis Felipe Lopez-Calva. 2003. “Privatization and its Benefits: Theory and Evidence”, *CESifo Economic Studies*, Vol. 49, 3/2003, 429–459

Shirley, Mary and Patrick Walsh. 2000. “Public vs. Private Ownership: The Current State of the Debate,” working paper, The World Bank: Washington, D.C.

Shleifer, Andrei. 1998. “State Versus Private Ownership”, *J. Econ. Persp.*, 12, 133-150.

Siggel, E. and J. Cockburn, "International Competitiveness and its Sources: A Method of Development Policy Analysis", Concordia University, Department of Economics, Discussion Paper 9517, 1995.

Türkkan, Erdal, *Rekabet Teorisi ve Endüstri İktisadi*, Turhan Kitabevi, Ankara, 2001.

VINING, A. R. and A. BOARDMAN (1992), “Ownership versus Competition: Efficiency in Public Enterprise”, *Public Choice*, 73, pp. 205-239.

Vickers, John and George Yarrow. 1991. “Economic Perspectives on Privatization,” *J. Econ. Persp.*, 5, pp. 111-132.

Zeckhauser, R.J. and Horn, M., (1989), 'The Control and Performance of State Owned Enterprises' in P.W. MacAvoy, W.T. Stanbury, G. Yarrow and R.J. Zeckhauser (eds.) *Privatisation and State-Owned Enterprise. Lessons from the United States, Great Britain and Canada*, Boston: Kluwer.